

УДК 811.163.41'373.43:[81'374:07Neo21"20"
811.163.41'373.43'45=111:[81'374:07SRNA"20"
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2025.7.13.3>

*Ивана Лазич Коњик**

Институт за српски језик САНУ, Београд

ТЕРМИНОЛОГИЈА НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – ОПШТИ ПОГЛЕД ИЗ УГЛА НЕОЛОГИЈЕ**

Новоречје, 2025, бр. 13.

У раду се терминологија нових технологија посматра из перспективе опште неологије. На примеру нове лексике из ове области разматрају се питања детерминологизације, неолошког статуса технолошких термина, механизми позајмљивања, адаптације и стандардизације. Корпус за анализу чине неологизми прикупљени у пројекту *Нео21* и термини ексерпирани из *Српског речника новијих англицизама*. Циљ је да се покаже на који начин нове технологије утичу на развој и динамику савременог лексикона.

Кључне речи: терминологија нових технологија, лексичке иновације, неологизми, детерминологизација, позајмљивање, адаптација, Нео21, СРНА, српски језик.

1. Зашто је *терминологија нових технологија* важна тема

1.0 Убрзане друштвене промене, заједно са процесима интернационализације и глобализације језика и културе, снажно утичу на појачан прилив нових речи у савремени језик. Технолошки развој и нове технологије представљају једно од најдинамичнијих и најважнијих подручја управо због своје константне специјализације која подразумева појаву великог броја нових стручних назива за нове појаве, појмове, процесе, уређаје, алате и сл. Ти називи све брже излазе из оквира уског стручног домена и продиру у свакодневну комуникацију, утичући на тај начин и на актуелне тенденције језичког развоја.

* ivana.konjik@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0840-0140>

** Овај рад финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору бр. 451-03-136/2025-03/ 200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

1.1. Процес преласка термина из специјализованог језика у општи језик, тј. од стручњака до лаика, познат је под термином детерминологодизација. Детерминологодизација се не одвија директно, већ преко различитих посредника (интернета, друштвених мрежа, медија, образовања, администрације и сл.). Време потребно за овај прелаз у најновијем периоду се све више скраћује, а сам развој нових технологија додатно убрзава овај процес, стварајући повољне услове за њихово брзо ширење (исп. Оташевић 2008: 99–100, Humbert-Droz 2023: 137).

1.2. Проучавање терминологије нових технологија (даље у раду: ТНТ), као једног од најдинамичнијих и најактуелнијих извора иновација у савременом језику, има стога несумњив и вишеструк лингвистички значај. Оно је релевантно не само за анализу специјализованих језика појединих струка, са становишта бележења, систематизације и стандардизације стручне терминологије (исп. Šipka 2005: parus 1.2.4), већ и за практичне потребе превођења стручних текстова, са аспекта контрастивне и компаративне лингвистике, као и за разумевање развоја општег лексикона, са становишта лексикологије и неологије. Истраживање ТНТ одговара како на уске научне и стручне, тако истовремено и на шире, друштвене и културне потребе савременог доба, показујући на који начин нове речи и термини мењају и обликују нашу перцепцију света.

1.3. ТНТ представља актуелну и релевантну тему која у нашој лингвистици до сада није значајније истраживана. Занимљив преглед англицизама у овој области дао је Д. Ајдачић у књизи *О новим речима* (у штампи), у којем прати развој од увођења првих позајмљених термина, попут *кибернетика* и *информатика* и назива првих рачунара, *Амига*, *Спектрум*, *Комодоре*, до данашњег периода, јасно осликавајући динамику појављивања и ширења нових термина, као и процесе њиховог застаревања. Преглед Д. Ајдачића показује да се лексика нових технологија у српском језику развија(ла) у више таласа, зависно од технолошких открића и степена њихове доступности ширем друштву. Поред тога, постоје и малобројни појединачни радови који се баве одређеним ужим темама у овој области, нпр. терминологијом у домену нанотехнологије (Штасни 2017), или двојезични речник дигиталних технологија, који доприноси лексикографском бележењу и стандардизацији овог дела савременог лексикона (Бошковић 2024).

2. Шта показују избори за реч године

2.0. Избори за реч године, који се дужи низ година организују у многим светским језицима, показују културни значај нових технологија као најутицајнијих светских догађаја. Управо ови избори откривају доминантан утицај нових технологија на савремени језик и процесе неологодизације.

2.1. У енглеском језику, у којем овакви избори имају најдужу традицију, побеђивале су бројне речи везане за нове технологије, на пример у Оксфордском избору: *podcast* (2005), *emoji* (2015), или су се нашле у ужем избору: *nomophobia* (2012) ‘нервоза због спречености употребе мобилног телефона’, *chatbot* (2016), *remotely*, *unmute* (2020), *metaverse* (2022), *prompt* (2023) итд., као и речи које су повезане са новим технологијама преко дигиталне културе и комуникације на друштвеним мрежама: *tweet* (2008), *unfriend* (2009) ‘уклонити некога као ‘пријатеља’ на друштвеној мрежи као што је Фејсбук’, *hashtag* (2009), *retweet* (2009), *selfie* (2013).¹

2.2. Слична тенденција уочава се и у српском језику. У српском избору за реч године,² који се организује тек две године, као нова реч 2023. године победила је реч *четбот* из области вештачке интелигенције, док је 2024. године то била реч *пакетомат*, која припада домену дигиталне инфраструктуре и аутоматизованих система испоруке. Ови примери потврђују да управо ТНТ представља једно од најдинамичнијих подручја неолошке активности у савременом српском језику.

3. Предмет и циљ рада; корпус

3.0. Предмет овог рада је нова лексика која се појавила у (општем) језику као последица развоја нових технологија, односно, ТНТ биће размотрена из угла (опште, примарне) неологије, с обзиром на то да многи термини из технолошког домена улазе у широку језичку употребу и прелазе границе стручног језика.³

3.1. Циљ је да се осветле лингвистички аспекти технолошког развоја, с посебним нагласком на начине на које језик реагује и прилагођава се у контексту убрзаних технолошких промена. У центру пажње је анализа лексичких иновација које настају као директан одговор на технолошки напредак, као и разматрање појединих механизма језичке адаптације који омогућавају интеграцију нових појмова у систем савременог српског језика. Рад има за циљ да пружи увид у то како се лексикон развија заједно са развојем технологије. Промене које доноси технолошки развој су веома брзе, често брже него што (српски) лингвисти могу да прате, тако да је од

¹ Oxford Word of the Year: defining the past 20 years <https://corp.oup.com/feature/oxford-word-of-the-year-defining-the-past-20-years/>

² Српски избор речи године организује Филолошко друштво „Речи“. Више на: <https://www.reci.org.rs/2023/03/03/izbor-reci-godine/>

³ У литератури се прави разлика између терминолошке (секундарне) и опште (примарне) неологије. Из тог разлога смо у загради навели одговарајуће одређење, иако је уобичајено да се под појмом неологија, када се изричито не прецизира, подразумева примарна, односно општа неологија.

суштинског значаја разумети начине на које се језички систем и његова лексика прилагођавају захтевима новог технолошког доба.

3.2. Основни корпус за ово истраживање чине неологизми из области ТНТ прикупљени у оквиру пројекта израде новог речника неологизама *Српски речник неологизама 21. века* (Нео21), чије се објављивање ускоро очекује на интернету. Нове речи у оквиру овог пројекта се прикупљају од 2024. године и месечно објављују на сајту Филолошког друштва „Речи“, у рубрици „Нове речи“⁴ и у часопису *Новоречје* (бр. 11, 12).⁵ У овом корпусу акценат је стављен на најновије неологизме који се појављују у српском језику од 2022/3. до данас, али обухвата и оне који су настали раније, након 2000. године, а нису забележени у постојећим речницима нових речи и англицизама. Поред тога, корпус је допуњен примерима англицизама из ове области ексцерпираним из *Српског речника новијих англицизама* (СР-НА). У СРНИ су објављени англицизми прикупљени током 1998–1999. године и између 2018–2020. године, који обухватају период од 1970-их до 2020. године. Већина тих англицизама у међувремену је стабилизовала свој статус у погледу норме.

4. Шта се подразумева под појмом нових технологија

4.0. Појам *нове технологије* у савременом контексту обухвата широк спектар техничких и научних достигнућа која уносе значајне промене у друштвене, економске и културне процесе. Иако се сам појам „нове технологије“ често користи интуитивно и без строге дефиниције, у академским и стручним круговима све је присутније настојање да се овај појам прецизно дефинише и контекстуализује. На основу релевантних истраживања у области студија иновација и научних и технолошких политика, савремене нове технологије, често означаване и као технологије у настајању (енгл. *emerging technologies*), могу се дефинисати као радикално нове и релативно брзо растуће технологије које одликује стабилна унутрашња кохерентност, потенцијал за значајан утицај на друштвено-економске сфере и висок степен неизвесности и нејасноће у погледу њиховог будућег развоја и примене (Rotolo, Hicks, Martin 2015).

4.1. Нове технологије су данас заступљене готово у свим областима и сферама друштвеног живота, обухватајући широк спектар иновација. Посебно обухватају следеће области: информационе и комуникационе технологије,⁶ интернет, финансијске технологије, војне технологије, обра-

⁴ Доступно на адреси <https://www.reci.org.rs/category/nove-reci/>

⁵ Доступно на адреси <https://www.reci.org.rs/casopis-novorecje/>

⁶ Подразумевају се све оне активности којима се професионалци у овој области баве, као што су инсталација апликативних програма, пројектовање сложених рачунарских

зовне технологије, нанотехнологије, биотехнологије, енергетске технологије, роботiku, виртуелну и проширену стварност, гејминг, а нарочито област вештачке интелигенције.⁷ Управо је вештачка интелигенција једно од најзначајнијих достигнућа нашег доба које је суштински утицало не само на технолошке токове, већ и на обликовање савремене језичке слике света, одражавајући начине на које људи данас међусобно комуницирају, изражавају своје ставове, документују лична искуства итд., у складу са променама које се дешавају у савременој култури.

4.2 Нове технологије, према томе, обухватају веома широк спектар области, па у складу са тим ТНТ обухвата све оне лексеме којима се именују и описују појмови, процеси, уређаји и феномени у овим областима, које прате њихов развој и служе за описивање, објашњавање и комуникацију, како у стручној, тако и у општој употреби. У њен примарни опсег спадају термини поменутих подобласти које су јој субординиране, док секундарно укључује и термине из других области са којима се нове технологије укрштају у сложенем сплету међусобних односа, као што су, на пример, нови термини у области психологије: *екранизам*, *дигитални аутизам* који означавају специфичан развојни поремећај повезан са коришћењем дигиталних уређаја.

5. Где је граница између стручног и општег језика

5.0. Терминологије које настају као одраз развоја нових научних и стручних технолошких области ретко остају затворене у оквиру стручне комуникације.⁸ Границе између стручног и општег језика постају све пропустљивије, па термини не само што мигрирају из једне области у другу, већ улазе и у општу употребу. Д. Шипка констатује да је услед демократи-

мрежа и информационих података умрежавање, инжењеринг рачунарског хардвера, дизајнирање софтвера и база података, управљање информационим системом и сл.

⁷ Уп. листу нових технологија према областима која је доступна на Википедији: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_emerging_technologies

⁸ У лингвистици се прави разлика између стручне и научне терминологије: „Основна разлика узрокована је функционисањем ова два система unutar два различита vida људске дјелатности. У струци се рјешавају рутински, а у науци креативни проблеми, у струци је обично потребна мања концептуална дубина него у науци; и, што је најважније за нас, наука је обухватнија од струке, како по кругу проблема којима се бави, тако и по комуникацији која се unutar нје остварује (науком се нека шира или ужа друштвена група укључује у шире цивилизацијске просторе). Све ове чињенице утичу на природу и функционисање термина unutar једног и другог terminosistema“ (Šipka 2005: pasus 2.2). Такође постоји разлика између научне терминологије и терминологије свакодневног живота: „У језикословној терминологији, опет, постоје битне разлике у функционисању и проучавању различитих terminoloških sistema. На једној страни издвајају се terminosistemi појединих научних области, а на другој terminologija одређених сфера свакодневног живота (recimo куће и покућства).“ (Šipka 2005: pasus 1.2.1)

зације рачунарства у деведесетим годинама прошлог века тешко рећи шта је од рачунарске терминологије општејезичко, а шта термилошко (Šipka 2003: 104). Скљаровска истиче да је једна од основних одлика савремене језичке ситуације управо парадоксална повезаност стручне терминологије и „стихије“ разговорног језика (Скљаревская 2019).

5.1. Детерминологизација

5.1.0. Када термини пређу у општи језик и почну широко да се употребљавају, њихова значења се увек донекле разликују од значења која имају у стручним контекстима. Иако те разлике не морају бити значајне, што показују примери бројних термина ТНТ, који се са готово истим или врло сличним значењем користе и у стручном и општем језику, ипак се ради о процесу детерминологизације.⁹ Лаици појаву термина у свакодневной комуникацији доживљавају као појаву нове речи, што термину даје статус неологизма у општем језику, и у формалном, и у семантичком смислу (Humbert-Droz 2023: 139). Са становишта стручњака, међутим, та реч није нова, већ представља постојећи појам из њихове области. Управо се овде отвара питање неолошког статуса термина у општем језику (исп. Humbert-Droz 2023 и тамо наведену литературу о овом питању).

5.1.1. У општој употреби термин најчешће губи део своје стручне прецизности и добија ужа или шира, понекад и метафоричка значења, као у примерима: *вирус* (биологија) → *вирус* (информатика) → *виралан* (општа култура, интернет жаргон); *рестарт* (информатика) → *рестарт* (колоквијална употреба, жаргон: *Jedino rešenje za KK Partizan je potpuni restart*). Зато се поред формалног критеријума (нова форма у систему језика) и семантичког критеријума (ново значење или проширење значења), уводи и социолингвистички критеријум (улазак у широку употребу и препознавање од стране говорника као „новине“).

5.1.2. У суштини, питање неолошког статуса термина зависи од перспективе посматрања:

⇒ из угла струке → није ново, већ постојеће средство комуникације

⇒ из угла шире језичке заједнице → јесте ново, јер добија видљивост и нову функцију у језику

5.1.3. Термин, међутим, може бити нов и из угла саме струке, па поред опште неологије, постоји и специјализована, односно термилошка неологија, која се бави проучавањем и стандардизацијом нових стручних термина у одређеним областима (Castellví, Bagot & Sierra 2012: 2).

⁹ Бројни аутори указују на то да процес детерминологизације одн. широко коришћење специјализованог термина у општој комуникацији увек подразумева промену значења, иако концепт у основи остаје исти. Та промена се огледа у дубини разумевања, значење обично постаје шире, мање прецизно, површније, додају се одређене конотације и сл., а може се развити и ново значење (в. Meyer, Mackintosh 2000, Nová 2018).

5.1.4. Поменућемо још процес сличан процесу детерминологизације, који се односи на сленг (у радовима неких словенских лингвиста користи се термин десленгизација, исп. Nová 2018), када речи које су првобитно припадале сленгу (неформалном, групном језику) постају део општег лексичког фонда и губе обележја социјалне, генерацијске или стилистичке ограничености. Такве би, на пример, могле бити речи: *селфи, гејмер, бот / ботованье, гуглати, лајковати, таговати, шеровати* и др.

5.2. Интернационализми vs позајмљени страни термини

5.2.0. У процесу развоја и обogaћивања термилошких система у већини језика кључну улогу има позајмљивање. У 21. веку број енглеских термина у међународној терминологији нагло је порастао, као последица јачања статуса енглеског језика и његове доминације као глобалног језика науке, технологије и културе (о томе је највише писао Т. Прћић, в. нпр. Prčić 2023: 64).

5.2.1. Већина нових термина насталих у енглеском језику, нарочито у областима нових технологија, телекомуникација, информационах система и сл., веома се брзо проширила у друге језике. Иако ти термини изражавају концепте глобалног значаја и глобално су распрострањени, они не спадају у ред тзв. интернационализама – међународних термина који потичу из старогрчког и латинског језика. Реч је о позајмљеним страним терминима који се преузимају како би се задовољила почетна потреба за именовањем нових појмова. У даљем процесу стандардизације пожељно је настојати да им се нађу одговарајуће домаће замене, било превођењем, било творбом нових речи, или, у крајњем, прилагођавањем фонолошком, морфолошком и граматичком систему језика.

5.2.2. Проблем позајмљене ТНТ нарочито долази до изражаја у општој употреби. Лаици све теже држе корак са технолошким језиком који се, с једне стране стално мења, пратећи све бржи ритам иновација, а с друге, долази из њима страног језика. Илустративни су резултати студије спроведене широм Европе 2016. године, на узорку од 10.000 испитаника, који показују да се скоро три четвртине (72%) Европљана често претвара да зна шта значе најновији технолошки термини, иако их не разумеју.¹⁰

6. Области са највећим приливом нових речи

6.0. Опште је место да су информатика и дигиталне технологије тренутно најбрже растуће области и најпродуктивније у погледу појаве нових

¹⁰ Истраживање је спровела компанија Самсунг међу више од 10.000 Европљана у 18 земаља 2016. године. Више о резултатима и самој студији, као и изворима в. на <https://www.danas.rs/zivot/tehnologije/zadivljujuca-tehnologija-zastrasujuca-terminologija/>

термина у свим језицима.¹¹ Развој интернета крајем 20. и почетком 21. века, као и појава нових начина мрежне комуникације, донели су праву језичку револуцију. У најновије време, примат је преузела вештачка интелигенција која представља нову прекретницу у људском развоју, што условљава стварање читавог низа нових појмова и термина.

6.1. ТНТ која улази или је већ ушла у општу употребу представимо према главним областима, одн. тематским групама и подгрупама (док један број термина увелико застарева или је већ застарео, попут *камкодера*, *дискете*, *флопи диска*, *телетекста*, *четрума*, *дискмена*, *пејџера*). Будући да циљ овог рада није сама класификација, нити се претендује на исцрпност списка, неће се залазати у уже тематске групе, него ће се подела начинити према доступној грађи, с намером да се представи размер прилива нових речи.¹² За наше истраживање је значајно да ТНТ у општој употреби, поред научних и стручних термина, који су прешли у општи језик, обухвата и терминологију свакодневног живота (нпр. друштвених мрежа), која ће такође бити обухваћена класификацијом и анализом.

ИНФОРМАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ (ИТ):

СОФТВЕР И ХАРДВЕР: кеш, adbloker, adver, akaunt, ap, apdejt, apdej-tovati, apgrejd, apgrejdovati, aplikacija, aploudovati, aploud, arhiver, atačment, autentikacija, autorizacija, autotjun, bafer, bag, bajt, ban, bekap, benčmark, beta, blur-efekat, blutut, bot, brauzer, čip, dark-mod, dašbord, debugovati, desktop, desktop-kompjuter, difolt, dilit, disk, disk-drajv, disketa, displej, drajv, drajver, DVD, ekstenzija, embedovati, enkoder, enkripcija, fajvol, fajl, filter, firmver, fleš, fleška, fleš-kartica, flopi-disk, folder, fotošopirati, friver, GIF, hajtek, hard-disk, hardver, HD, host, hosting, ikonica, inkdžet, input, interfejs, IT, iteracija, izlogovati, izripovati, juzer, juzernejm, karakter, kibord, klaud, klik, kod, komp, kompakt-disk, kompjuter, konfiguracija, konverter, kopipejst, krek, kreširati, laptop, LCD, LED, login, logovati se, losles, loudovati, makro, malver, megapiksel, memorija, memoristik, meni, mikročip, mikroprocesor, modem, monitor, netbuk, noutbuk, noutped, ocerovati, OCR, odlogovati se, optimizacija, overklok, pasvord, PC, PDF, pečovati, pejstovati, personalni kompjuter, personalni organajzer, piksel, PIN-kod, plugin, platforma, plejer, ploter, port, printer, procesor, program, QR-kod, ransomver, reblogovati, renderovati, resetovati, restartovati, restorovati, SD-kartica, sejvovati, server, sinkovati, skener, skrinkast, softver,

¹¹ Најбржи развој у области рачунарства је забележен још деведесетих година, када је Д. Шипка истраживао лексичку динамику 90-тих, што је у језику праћено нарастањем рачунарске терминологије (Šipka 2003).

¹² Англицизми преузети из речника СРНА наводиће се у класификацији латиницом, онако како су забележени у том речнику.

spajver, SSD-disk, storidž, superkompjuter, šortkat, tab, tablet, tačped, tač-skrin, task, tekst-editor, tekst-procesor, terminal, ulogovati se, UPS, USB, vebkam, vidžet, virus

ИНТЕРНЕТ И ДИГИТАЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: блогосфера, вај-фај / ви-фи / Wi-Fi, гастроблог, audio-blogging, чет, четрум, dark-веб, data-centar, daun-loudovati, digitalan, digitalizovati, dip-веб, diskonektovati, doksing, e-пре-фикс, ет, fanпејдž, fleјmovати, forum, forvardovati, fud-bloger, GPRS, груп-чет, гуглати, хиперлинк, хипертекст, hotspot, houmпејдž, imeјл, inboks, internet, IP-adresa, kibersпејс, кликабилан, кликбејт, клип, конекција, кроповати, курсор, lendingпејдž, линк, манки, мејл, мејлбокс, микроблог, мим, ми-тап, мјутовати, multitasking, net, нотификација, офлајн, онлајн, отчекирати, портал, printскрин, привју, прогуглати, провајдер, пуш-нотификација, reblogovati, remaster, rifрешовати, ripovati, рутер, сајбер, сајберспејс, сајт, скринсејвер, скрин-шот, скроловати, spam, stок-фотографија, strim, surfovati, свајп, таг, URL, вајерлес, вајфај, веб, вебкаст, веб-портал, веб-мејл, вебсајт, веб-страница, virtuelan, vlog, VPN

ИНФОРМАЦИОНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ И МОБИЛНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: е-СИМ, метеоаларм, ајфон, анимоджи, дрон, емоџи, емотикон, фablet, фон, формат, gimbal, GPS, интерком, кабловска телевизија, камкордер, лајвстрим, MMS, пејдžер, подкаст, portabl, roming, SIM-kartica, скајповати, smartbuk, smartfon, SMS, тјунер, transponder

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ: ДМ, думскролинг, редитовац, редитовка, тик-токер, тиктокера, anfolovati, anfreundovati, anlajkovати, dislajk, Feјsbuk, Feјsbuk-profil, feјv, fid, folou, folovati, hajd, heјt, hešteг, Insta, Instagram, invajtovати, Jutјub, kepšn, laјk, nik, njuzfid, odblokirati, pinovati, post, profil, profilka, repost, retvit, rikvest, sabskrajbovati se, smajli, stori, šer, Tik-tok, tutorijal, Tviter

ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА, РОБОТИКА: АИ, вештачка интелигенција, промпт, промптовати, kobot, laser

ФИНАНСИЈСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: блокчејн, ланац блокова, блок-ланац, bitcoin, e-banking, elektronsko bankarstvo, houmbenking, kripto valuta, мајновати, m-banking, POS, сајбер-криминал

САОБРАЋАЈНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: електромобилност, е-мобилност, ЕНП, микромобилност, електричар, hajperlup, hoverbord, hoverkraft, intersiti, navigација

ВИДЕО ИГРЕ И ГЕЈМИНГ: ви-ар, ВР, метаверзум, avatar, чит, džojstik, geјmer, konzola, pleјsteјšn, virtuelna realnost

НАНОТЕХНОЛОГИЈЕ: нанопластика, наноцев, нанотехнолошки, nanotehnologija

БИОТЕХНОЛОГИЈЕ: ПФАС, biodizajn, bioinženjering, genetski inženjering, GMO

ВОЈНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: антидрон пушка, звучни топ, хибридни рат, електрошокер

ЕНЕРГЕТСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: ветрогенератор, ветропарк, ветротурбина, solarni panel

ДРУШТВЕНЕ ПОЈАВЕ И ПОЈМОВИ ПОВЕЗАНИ С НОВИМ ТЕХНОЛОГИЈАМА:

ЗДРАВЉЕ: дигитални аутизам, екранизам, екранизација, допамински детокс, дигитални детокс, сајберхондрија, кокичаста плућа, сајбербулинг

ЗАБАВА: анбоксинг, unboxing, faking, fotobuk, saјber-kafe, selfi, veјp
МУЗИКА: ekvilajzer, hajfaj, sabvufer, vufer

КУПОВИНА: е-шоп, fišing, saјbermandej, veb-шоп

КУЛТУРА И ДРУШТВО: influens, infodemija, interaktivan, internet-kafe, kensel-kultura, saјberpank, saјberstoking, vebinar

УРЕЂАЈИ КОЈИ КОРИСТЕ НОВЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ: е-течност, паф, педометар, картомат, лиофилизатор, рецикломат, diskmen, е-cigareta, veјp, inverter, smart-tabla, smart-televizor, smartvoč

ОСОБЕ КОЈЕ ОБАВЉАЈУ ОДРЕЂЕНЕ ПОСЛОВЕ, ПОСЛОВИ И ЗАНИМАЊА: дигитални номад, видеограф, видеографија, промпт инжењер, деинфлуенсинг, деинфлуенсер, aplouder, developer, digitalni marketing, frilenser, hakaton, haker, japi, kopirajter, kraudsorsing, veb-dizajn, vebmaster

6.2. Наведена подела према областима, групама и подгрупама је условна и могла би се представити и на другачији начин, у зависности од изабране перспективе (бројне лексеме могле би се распоредити и у више различитих група), али је довољно илустративна да покаже динамичан развој и све веће усложњавање области нових технологија, праћено раслојавањем њене лексике у савременом српском језику.

6.3. У наш преглед су, такође, укључене лексеме које примарно не припадају ТНТ, али су са њом повезане. То су, на пример, нови термини у области здравља, као што су *дигитални аутизам, допамински детокс, дигитални детокс, сајберхондрија, кокичаста плућа*, или називи уређаја: *е-течност, паф, педометар, картомат, лиофилизатор, рецикломат, дискмен*, занимања и називи особа које обављају одређене послове: *дигитални номад, видеограф, видеографија, промпт инжењер, деинфлуенсинг, деинфлуенсер, аплоудер, девелопер, дигитални маркетинг* и бројни др.

7. Лингвистички поглед на нову терминологију

7.0. Процес прихватања и устаљивања новог термина постепен је и праћен различитим фазама прилагођавања све док не постане општеприхваћен и кодификован у лексикографским изворима. У процесу позајмљивања ТНТ и њеног ширења у општој употреби јавља се низ специфичних језичких и нормативних изазова. На неке од њих биће указано у наставку излагања.

7.1. Фонетско-графолошка и морфолошка адаптација

7.1.0. Позајмљивањем страног термина, најчешће из енглеског, заједно са новим појмом који он означава, започиње процес његове адаптације у складу са фонетским, морфолошким и правописним правилима српског језика. У почетној фази интеграције уочава се одступање између усмене и писане употребе: у говору преовлађује изворни енглески изговор, док се у писаним изворима термин обично бележи у оригиналном облику, без транскрипције, што може довести до појаве дублета и нестабилности у употреби будући да већина говорника не познаје енглески у довољној мери (нпр. *четбот* и *чатбот*, *карусел* и *каросел*, *репост*, *рипост*, *репостовати* и *рипостовати*, па чак и код оних који су већ дуго у употреби, нпр. *e-mail*, *имејл*, *e-мејл* или *e-маил*) (в. сл. 1 и 2).

Слика 1

Kako radi nova Instagram Repost funkcija?

Sigurno ste primetili novu opciju za Repost na Instagramu, u istom redu gde su i Like i Share ispod objava. Kako se repostuje, gde se to vidi i kako da ga isključite ako vam ne treba?

Kako Ripostovati Story Na Insta ▾

Fride je zapravo odlično iskoristila **novi trend** koji se pojavio na *TikToku*. Nazvan je „**deinfluencing**“ i pokazuje kako influenceri podstiču pratiocе da neki proizvod – ne kupuju. Takvo ponašanje iznenađuje, jer je potpuno suprotno onome zbog čega

Слика 2

U ovom blog postu pokrićemo i tehnički deo i marketinški deo pitanja: kako se prave carousel objave na Instagramu.

Ukoliko ste već strugar k'o moj čale, slobodno preskočite ovaj tehnički deo pravljenja savršene matice zvane carousel postovi na Instagramu i pređite na marketinški deo.

7.1.1. На почетну новину поред оригиналног писања, често указују и пратећа објашњења термина или преводи у загради, као и употреба навод-

ника (в. сл. 3), што представља један од визуелних сигнала његове још недовршене интеграције у систем (исп. Prčić 2024: 237). Додатни вид прелазне фазе представљају хибридни облици у којима се српски флективни и деривациони суфикси додају (цртицом) на изворно записане енглеске речи (Prčić 2023: 52).

Слика 3

MAGAZIN

Zašto veštačka inteligencija "halucinira" i zašto kompanije neće to da promene

NIN | 5. oktobar 2025 | 15:45

Kompanija "OpenAI" u novoj studiji objašnjava zašto ChatGPT i drugi veliki jezički modeli „haluciniraju“, fenomen poznat po tome da veštačka inteligencija izmišlja stvari, odnosno sadržaj odgovora. Takođe, iz kompanije kažu da znaju kako da reše problem, ali bi implementacija rešenja uništila poverenje korisnika.

7.1.2. Посебан изазов представљају случајеви у којима нови позајмљени термини циркулишу искључиво у писаном облику, обично на друштвеним мрежама, нпр. енгл. скраћеница *POV*, која се јавља уз фотографије и видеозаписе да се укаже да је садржај приказан из угла самог учесника догађаја с циљем да гледаоци осете оно што осећа јунак видеа и да виде свет његовим очима (од енгл. *point of view*, угао гледања, перспектива) (в. сл. 4). Овакви примери покрећу питање изговора и начина лематизације у лексикографској обради: *POV* > „пов“, „пе-о-ве“ или „пи-о-ви“, као и питање границе између замене кода, мешања или укрштања кода и неологизације (исп. Prčić 2023: 154). Они уједно отварају и шире питање статуса нових мултимодалних садржаја дигиталне комуникације (попут мимова и сл.) као потенцијалних лексикографских извора, будући да у таквим контекстима често само једна реч функционише у споју са сликом или видеозаписом који преузимају део семантичке функције и утичу на интерпретацију значења.

Слика 4

7.1.3. Решавање неусаглашености између норме и стварне употребе представља један од кључних предуслова за адекватан лексикографски опис нових термина, посебно када је реч о фреквентним англицизама који се у пракси јављају у оригиналном графичком облику. Решења примењена у постојећим српским речницима англицизама, иако заснована на теоријским принципима адаптације, често делују неприродно и неусклађено са стварним језичким понашањем говорника, као у примерима: *ербег* > енгл. *airbag*, *фирстминит* > енгл. *first-minute*, *хоуммејд* > енгл. *home made* (СРНА).¹³

Не изненађује, стога, што овакви примери у народном хумору и интернет дискурсу постају повод за духовите коментаре који истичу неприродност писане адаптације, попут оног са Вукајлије (в. сл. 5).

Слика 5

7.1.4. Под утицајем енглеског језика, уочава се све израженија тежња нарушавања домаћих правописних правила, која представља компромис између фонетског прилагођавања и очувања препознатљивости изворног облика: *Фејсбук*, *подкаст*. Посебну тешкоћу обично причињавају називи производа и брендова који се теже фонетски уклапају у српски језички систем или садрже графеме које српска азбука нема, нпр. *Windows* > *Виндовс*, за разлику од боље уклопљених примера као што су *PDF* > *ПДФ*, *Excel* > *Ексел*.

7.1.5. Чини се да живи језик значајно утиче на ревизију правописних начела, која се иначе мењају споро и уз изванредан отпор (исп. Ајдачић, и штамп). Тај утицај превазилази питање графије или формалних правописних конвенција и указује на дубљу динамику односа између језичке нор-

¹³ У српској описној лексикографији није уобичајено да се речи у оригиналном облику (на страном језику) уносе у речнике, чак ни када су у таквој форми устаљени у писаној употреби (нпр. *PR, public relations* > у РСАНУ: пи-ар, са дугосилазним акцентом на оба слога). Поставља се питање да ли је ова пракса одржива када је реч о речницима нових речи који немају нормативни карактер, већ им је основна функција да документују стварно стање у језичкој пракси.

ме и стварне употребе. Раскорак између прописаног и реалног посебно долази до изражаја у неографији, где се отвара низ методолошких питања: од питања нормативности речника неологизама и на који начин уопште одредити шта је „стандардно“ у контексту живог језика, до питања третирања варијанти или акцента у позајмљеницама које још нису у потпуности уклопљене у фонетски систем српског језика. У савременом контексту дигиталне комуникације, улога неолога лексикографа све више се приближава документовању језичке стварности у њеној сталној и убрзаној променљивости.

7.2. Замена и преводи

Превођење увезених англицизама или њихова замена новоствореном речју доводи до појаве више конкурентних облика који у почетку функционишу паралелно (исп. Hudaček 2017: 372), а временом се спонтано стабилизује један од њих, нпр. *шеровати* и (*но*)*делити*, *download-овати*, *даунлодовати* и *преузети*, *скинути*, *story*, *стори* и *прича*, *АИ* и *ВИ*. Ипак, спонтаност језичке праксе не обезбеђује увек доследност и систематичност, па би било пожељно развијати праксу термилошког планирања и нормирања која би омогућила избор и стабилизацију најпримеренијег решења у складу са принципима стандардног језика.

7.3. Иновације у морфосинтакси

7.3.0. Један од далекосежнијих ефеката утицаја енглеског језика на српски је појава морфосинтаксичких иновација које сведоче о продору енглеских структурних модела у домаћи систем. Како истиче Т. Прћић, ту се пре свега издвајају индеклинабилни придеви (*фер*, *фит*, *секси*), именице и акроними који функционишу као непроменљиви детерминатори (*кантри певачица*, *ЛГБТ популација*), као и специфични обрасци творбе речи подстакнути енглеским моделима, на пример лексичко сливање у облику *кафућино* (кафа + капућино). (Prčić 2023: 54, 55). Ове појаве представљају јасан показатељ интензивног контактеног процеса и доводе до појаве лексичке и морфосинтаксичке хибридизације, у којој се постепено бришу границе између домаћих и страних елемената, као и стандардног и неформалног језика, што је Т. Прћић назвао англосрпским варијететом.

7.3.1. Појава именица и акронима који се употребљавају у функцији придева, односно лексема које се реализују у више граматичких ликова, данас је у великој мери превазишла социолекатске оквире и прерасла у један од видљивих показатеља системских промена у савременом српском језику. Њихова учесталост се под снажним утицајем енглеског континуирано увећава, али се све чешће јављају и примери који нису директни англицизми, што указује на то да није реч само о спољашњем утицају него о

ширем процесу структурног престојавања језика (*селфи генерација, шопинг улов*).

7.3.2. То у речнику отвара питање граматичког одређивања врсте речи. Оне се јављају као полифункционалне јединице чија се граматичка припадност реализује тек у контексту, односно у зависности од њихове позиције у реченици и лексичког окружења (исп. Рошина 2004: 159): *метаверзум : метаверзум платформа; блокчејн : блокчејн технологија, блокчејн систем, блокчејн мрежа, блокчејн платформа, блокчејн компанија, ви-ар / ВР : вр технологија, ви-ар наочаре, вр кацига, вр уређај, карусел : карусел објава*, као и речи које се јављају у више граматичких ликова, нпр. индеклинабилни придеви *онлајн* и *офлајн*, који се јављају и као прилози и именице (исп. примере у СРНА, под *онлајн, офлајн*).

7.3.3. Посебно питање односи се на њихово писање. У писаним изворима уочава се велика недоследност, па се за исте речи срећу различита решења: са цртицом, раздвојено или спојено. Правопис српског језика није системски регулисао ову област, већ се у великој мери ослања на језички осећај и аналогiju са постојећим обрасцима (Правопис 2010, стр. 81 и даље).

7.4. Скраћенице

7.4.0. Енглеске скраћенице су честе у ТНТ. Представљају посебан изазов за лексикографску обраду јер тешко подлежу транскрипцији. Приликом транскрипције често се замагљује или губи веза са изворним значењем скраћенице тј. основним речима које је чине, па она може деловати бесмислено или семантички нетранспарентно, чак и онда када је већ устаљена и добро позната (нпр. AI > АИ, прибегава се радије скраћеници ВИ, вештачка интелигенција). Зато се позајмљене скраћенице тешко интегришу у српски систем писања: CD, DVD, IT, IP, AI, NLP, VR итд., а покушаји њихове транскрипције у ћирилици не дају задовољавајуће резултате: CD > сиди, це-де, ЦД, DVD > дивиди, де-ве-де, ДВД, IT > ај-ти, ИТ, и-те, IP > ај-пи, ИП, и-пе, NLP > НЛП, ен-ел-пи, ен-ел-пе, VR > ВР, ви-ар, вер. Д. Шипка констатује да се скраћенице често читају другачије него што се пишу (Šipka 2004 : 110). Ево још неколико примера новијих скраћеница из области дигиталних технологија и интернета: Wi-Fi, URL, API (Application Programming Interface), NFT (Non-Fungible Token), SQL, FTP, где је у српској употреби приметно колебање између латиничног и ћириличног записа, као и између графичке и фонетске адаптације (*вај-фај, ви-фи / Wi-Fi, ен-еф-ти, ен-еф-те / NFT*).

7.4.1. На проблем скраћеница указује и Т. Прћић, који отвара дилему да ли такве облике треба третирати као нову, засебну врсту речи или као подврсту постојећих, нарочито именица. Аутор закључује да су „posmatra-

ni oblici zapravo hibridne leksičke tvorevine, koje nisu ni čiste skraćenice, ni čiste reči, nego nešto između – delom skraćenice a delom reči, ili istovremeno i skraćenice, i reči – ili, možda najtačnije, to su reči nastale skraćivanjem“ (стр. 366).

7.4.2. Са становишта лексикографије, ове појаве отварају низ питања: да ли у речник уносити латинички, транскрибовани или оба облика, да ли скраћеницу бележити као засебну одредницу или је везати за пуни термин (AI → вештачка интелигенција), где се налази „неолошки праг“ након ког се скраћеница може сматрати интегрисаном јединицом и др.

8. Закључак

ТНТ је један од главних извора позајмљивања лексике у савременом српском језику. Настаје као последица брзог технолошког развоја и дигитализације. Англицизми чине највећи део ове терминологије која се најчешће увози и устаљује без језичког планирања и институционалне контроле. Ови термини брзо застаревају, јер нова технолошка решења доводе до одумирања претходне лексике и стварања нове (*флони, цеде* → *cloud*), тако да преводни калкови и домаће речи често не успевају да се устале у употреби. Устаљивање се не одвија на основу системских језичких критеријума, већ по учесталости и практичности у комуникацији.

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић, Д., *О новим речима*. Нови Сад: Прометеј (у штампи).
- Бошковић, Ј. 2024, *Речник интернета и дигиталне комуникације – енглеско-српски*. Нови Сад: Издавачка кућа Прометеј.
- Оташевић, Ђ. 2008, *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику, лингвистички аспект*. Београд: Алма.
- Пешикан, М., Ј. Јерковић, М. Пижурица 2010, *Правопис српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Рощина, Ј. В. 2004. Лексика, связанная с современными информационными технологиями, и процесс анализации русской грамматики, *Язык, сознание, коммуникация*, Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов, 2004, 156–167.
- Скляревская, Г. Н. 2019, I. Общие сведения о словаре. Словарь русского языка XXI века. Проект словаря. Автор проекта и главный редактор: доктор филологических наук, профессор Г. Н. Скляревская. *Journal of Applied Linguistics and Lexicography*, vol. 1, no. 1, 136–140.
- Штасни, Г. 2017, Термини у домену нанотехнологије, у: *Словенска терминологија данас*, ур. П. Пипер, В. Јовановић, Београд: САНУ, 469–479.

- Castellví, M., T. Cabré, R. Estopà Bagot, C. Vargas Sierra 2012, Neology in specialized communication. *Terminology*, 18/ 1, 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1075/term.18.1.01int>
- Humbert-Droz, J. 2023, When terms become neologisms: A contribution to the study of neology from the perspective of determinologisation. *CLINA*, 9/1, 135–158.
- Meyer, I., Mackintosh, K. 2000, When Terms Move into Our Everyday Lives: An Overview of De-terminologization. *Terminology*, 6/1, 111–138.
- Nová, J. 2018, Terms Embraced by the General Public: How to Cope with Determinologization in the Dictionary?, Y: Čibej, J., Gorjanc, V., Kosem, I., Krek, S. (eds.), *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress: Lexicography in Global Contexts*. Ljubljana: Ljubljana University Press, Faculty of Arts. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/118/211/3000-1.pdf> 387–398
- Prčić, T. 2023, *Srpski sa engleskim. Osnove kontaktno-kontrastivne lingvistike*, Novi Sad.
- Prčić, T. 2024, *Reči u novom svetlu: Digitalna biblioteka Filozofskog fakulteta*. <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-850-2.pdf>
- Rotolo, D., D. Hicks, B. Martin 2015, What is an emerging technology? *Research Policy*, 44/10, 1827–1843.
- SRNA, SRNAonlajn: Prčić, T., J. Dražić, M. Milić, M. Ajdžanović, S. Filipović Kovačević, O. Panić Kavgić, S. Stepanov, *Srpski rečnik novijih anglicizama*. Prvo, elektronsko, izdanje, Filozofski fakultet, Novi Sad, 2021 <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-636-2> i *Srpski rečnik novijih anglicizama onlajn*. Filozofski fakultet, Novi Sad, 2025. [SRNAonlajn](#)
- Šipka, D. 2004, Leksička dinamika devedesetih: brojke i slova. *Јужнословенски филолог* 60, 99–111.
- Šipka, D. 2005, *Lingvoterminološke paradigme na primjeru automehaničarske terminologije*, studija sa rječnikom. Beograd.

Ivana Lazić Konjik

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

THE TERMINOLOGY OF NEW TECHNOLOGIES
IN THE SERBIAN LANGUAGE:
A GENERAL NEOLOGICAL PERSPECTIVE

Summary

This paper explores the terminology of new technologies from the perspective of general neology. Focusing on lexical units that continuously emerge, rapidly transcend the boundaries of specialized discourse, and enter general usage, the

study examines processes of determinologization, the neological status of technological vocabulary, and mechanisms of borrowing, adaptation, and standardization. The analytical corpus consists of neologisms identified in the Neo21 project and the Serbian Dictionary of Recent Anglicisms. The study aims to demonstrate the extent to which new technologies shape the development and dynamics of the contemporary Serbian lexicon.

Keywords: terminology of new technologies, lexical innovation, neologisms, determinologization, borrowing, adaptation, Neo21, SRNA, Serbian language